

ایکونجی جلد

۱۹۳۶

تورکیات مجموعہ سی

استانبول دار الفنون تورکیات انسٹیٹیوٹی طرف سے نشر ایڈیٹر

مدیر:

کوسرینی زاده محمد فؤاد

استانبول دار الفنون شدہ «تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسہ

استانبول - دولت مطبعہ سی

۱۹۳۸

آ. و. آنوڤوڤ: آلتای شامانلقه عامر مراد. — «شورالرائحادی علوم آقادهميسنك
 آنترولوزی و آنشوغرافیا موزدهسی مجموعه سی»، جلد ۱۷، ۲، له یئنگراد ۱۹۲۴.
 تورکیاتچی مرحوم «رادلوف» ك طلبه سندن موسیو «آنوخین» ك بویکی اثری، «آلتای»
 وعموماً «تورك» شامانلقيله اوغراشانلر ایچون پك قیمتلی برمنبعدر. «رادلوف»، ویریتسکی،

قاتانوف، پوتانین، ابوبکر دیبايوف، تروشچانسکی، سهره شیتوسکی، پانتوسوف، آ. سامایلوویچ، س. مالوف و دیگر برچوق ماللرک بوساحه ده کی متادی مساعیسنه علاوه ایدیلن بو اثر، صوک سنه لرده کی تورکیات حرکتلرینک، اتنوگرافی ساحه سنه ده کی کیمهم نتیجه لرندن بری عد اولونمغه لایقدر. اثرک «رادلوف» و «بارتولد» کی ماللر طرفندن تقدیر ایدیلهرک «پروفورس. مالوف» کی صلاحیت صاحبی بر تورکیاتجینک نظارتی آلتنده نشر ایدیلدیکنی ده آیریجه قید ایدم.

اثرک مندرجاتی شوندن عبارتدر: پروفورس. مالوف «ک مقدمه سی؛ I — روحلر و الوهیتلر حقنده؛ II — انسانک یارادیلشی حقنده افسانه لر؛ III — تولولرک و شامانلرک روح و جانلری حقنده؛ IV — «کورمه س» لر قربان؛ V — شامانک البسه سی و دیگر مالزملری؛ IV — دعا و الهیلر (متن و ترجمه)؛ VII — آلتای قاملرینک شجره سی و اجداد کولتی.

بونلردن I — III نجی بابلرک مندرجاتی، آلتای شامانیلکنه عائد یازیلان اثرلردن [بالخاصه «ویریتسکی» و «رادلوف» اثرلردن] ده معلوم ایدی. مع مافیه «آنوخین» و مسئله لری ده، پروفورس «مالوف» ک قیدایتدیکی کی [مقدمه، ص III]، آهنگدار برشکلده سیسته مله شدیرمش، حتی برچوق یکی شیلرده علاوه ایتمشدر. بویلاک بابلرده شایان دقت اولان معلومات، آلتای «آله» و «روح» لرینک، «قام» دعا و الهیلرندن استفاده ایدیلک صورتیه، توصیف ایدیله سیدر [ص ۴ - ۱۷]. بو اثرک، بو گونه قدار بوموضوعه عائد یازیلان اثرلردن برقاچ نقطه ده ممتاز خصوصیتلری واردرکه، بونلرک کیمهم اولانی ده، چوق دقتلی بر «ترانسقریپسیون» له متتلری قید ایدهرک، اونلرک مکمل ترجمه سی ویرمه سیدر. بویسه هیچ قولای برایش دکلد.

معلومدرکه شامانیلرک خلقت عالم و الوهیه دأر عقیده لری کی، عبادت و آیین اثناسنده کی مراسملری ده قطعی و منتظم بر اصوله تابع دکلد. حالبوکه، ساوی دینلرده، عبادتلرک معین وقتلری، معین دعا و الهیلری واردر؛ عبادت مراسمی اجرا ایدن روحانی، بوتون آیینلری کتابلرده یازیلان قاعده لره کوره ایفا ایدهر؛ معین قاعده لر، عصرلرجه، آیین اوزرنده حاکم اولور؛ امامک، پاپاسک و خاخمک عبادت ایدهرکن نه اوقویاجنی، مؤمنلره داها اولجه معلومدر. لکن «شامانی آیینلری»، ظاهر آبردرجه به قدر معین قاعده لره تابع اولقله برابر، مندرجات اعتباریه حتی شامانیلره بیله پک آز معلومدر. چونکه، اوقوناجق دعا لرک اکثریسی، آیینی اجرا ایدن «قام» ک الهامنه تابعدر. قدرتی و الهامی مبذول «قام»، سلفلرینک اوقودینی ذکر و الهیلری ازیله ملک

و مراسمده تکرار ایتمکه مکلف دکدر. او، مراسمدن هر برنده آیری ویکی دعالر ایجاد ایدیه بیلیر. «قام» شامان، ک قوۋه شعریه سی نه قدار قوتلی اولورسه، دعا والیهلری ده اونسبتده قوتلی اولور. سلفلرک الهی ودعالرینی تحریف ایتمک کناهندن «قام» ک هیچ قور قوسی یوقدر. بونکله برابر، استغراق حالنده بولونان «قام» ک الهیلرینی قید ایدیه بیلیمک شویله دورسون، واضح صورتده ایشیتیمک بیله قابل اولمایور. چونکه، مراسمدن صوکر، «قام» نه سویله دکالرینی تکرار ایدیه من؛ چونکه او، یالکیز استغراق حالنده دکل بلکه بوتون آیین و مراسم دوامنجه، «روحک الهام ایتدیکی» الهیلری تکرار ایتمکدن باشقه برایش یامادیقنی سویلر. ایشته بونکله ایچوندرکه، «قام» دعا والیهلرینی دوغرو قید ایتمک و مکمل شکله ترجمه ایدیه بیلیمک، چوق مشکل بر مسئلهدر. آلتای شامانلقنی ولهجه سنی جدا چوق اساسلی صورتده اوکره من «ویریتسکی» بیله شامان الهیلرینک متنلرینی ترجمه سز اولارق نشر ایتشد [«آلتای غیر روسلری»، موسقو و ۱۸۹۳]. ترانسقریبسیونی ده عادی روس حروفاتیلر اولدیغندن، اوراده کی برچوق کله وجهلرک معناری هیچ آکلاشیلا مایوردی. «رادلوف» ایسه «آلتای شامانلقنی» حقنده یازدینی قلاسیق ماهیتده کی مشهور اثرنده [آوس سیبیری، I، ۱، ۶۷] بوکی دعالرک یالکیز ترجمه لریله اکتفا ایتشد. عین مؤلفک «تورک خلق ادبیاتی نمونه لری» نک «شامانی تورکر» مخصوص اولان II نجی جلدلرنده ایسه دعا والیهلر پک آذر. یالکیز IX نجی جلد [«قاناتوف» طرفندن طوپلانان متنلر]، شامان دعالرینی احتوا ایتمک اعتباریلر پک زنکین اولقله برابر، بولر، «آنوخین» ک اثرنده اولدینی قدر سیسته مله شدیرلمش برشکله دکدر. ایشته بوساحده کی - بویوک دقت، مساعی و غیرت طلب ایدن - شو نقصان، «آنوخین» ک همئیلر اکیلا ایدیلشد. آلتای «قام» لرینک آلبسه، داوول و دیگر مالزمله لری حقنده ویردیکی مفصل معلومات [ص ۳۳-۶۵] ده بوبابده برنجیدر. بوکونه قادار آلتای «قام» لرینک قیافتی حقنده بودرجه ده مفصل معلومات الله بولونمایوردی. بواثری، بومسئله حقنده کی سائر اثرلردن آیران دیگر برخصوصیت ده، طوپلادیقنی متنلری اوقویان قاملرک «شجره» لرینی غایت مکمل برشکله قید ایتیه سیدر، که اثرده کتیریلن متنلرک معنارینی داها ای وداها واضح برصورتده آکلامق ایچون بوجهت پک مهمدر. پروفسور «س. مالوف» کده پک حقلی اولارق تقدیر و قید ایتدیکی بو خصوصیتلر،

[۱] ویریتسکی، «آلتای و آلا داغ لهجه لری لغتی» نام اثرنده ایسه شامانیزم کولتنه عائد کله لری و متنلری مکمل ترانسقریبسیون ایله یازمش و ترجمه ایتشد. مع التأسف بوراده «آرلیک» توصیفندن [ص ۵۲] ماعدا مهم متن یوقدر.

دییه بیلیرزکه، آلتای شامانیزمه عاڭد شیمدی به قدر یازیلان بوتون اثرلر آراسنده «آنوخین» ک بو اثرینی اک مهم اثر عد ایتدیره بیلیر .

«أرلیک» ایچین یاپیلان خصوصی مراسمه کی الهیلر (ص ۸۴-۹۱) ه بو کونه قادار، بزم استفاده ایدیهلر جکمز اثرلرده، بودرجه ده مکمل و مفصل اولارق معلوم دکلدی [۱]. «پوتانین» بوروح حرمتنه یاپیلان مراسمی بودرجه به قدر تصویر ایتیش ایه ده، برقاچ سطر دن باشقه متن قیدایتمه مشدی [«شمال - غربی موغولستان حقنده طاسلاقلر» پترسبورخ ۱۸۸۳، ج IV، ص ۶۴]. «رادلوف» ک نشر ایتدیکی متن ایه چوق قیصه در [آوس سبیریه، I، ۳۴۱]؛ حتی «ویریتسکی» نک «لغت» نده قید اولوناندن اون یدی مصراع ا کسیدکر. بونکله برابر، بومتنلر، «ویریتسکی» نک صولک اون مصراع مستثنا اولق اوزره، دعا و خطاب ماهیتنده اولما یوب «أرلیک قان» ک توصیفندن عبارت ایدی. ایشه بومتنلر علاوه اولارق «آنوخین» ک اثری «أرلیک» کولتنه عاڭد یکی مکمل متنلر (۱۶۰ مصراعدن فضله) ویریور. «یر - صو» وبالخاصه «آلتای» کولتنه عاڭد متنلر ده، بوکونه قادار ادبیاتده تصادف اولونما یان بروضوح موجوددر. البته، «رادلوف» ک «تورک خلق ادبیاتی نمونه لری» نده (IX) «یرصو» الهلرینک خطاباً اوقونان الهیلر متنی، کیت اعتباریله اوندن داها فضله در. مع مافیه بوالهیلر، «آنوخین» ک متنلری قادار قلیلری تسخیر وجذب ایده مه یور. «آلتای» ه خطاباً سویله نن الهیلر، «آنوخین» متنلر نده، طبیعت اولادینک روحنک درین کوشه لرندن صمیمی بر ایمانله جوشان و آغز لرندن کندی کندینه دوکیلن لاهوتی نغمه لر دن عبارتدر. بونلر، ابتدائی و سحری افسونلر ماهیتنده شیلر دکل، تکامل ایتیش برروحک تقدیس ایتدیکی موجوده قارشى حدودسز محبتلرینی ترتم ایده ن حقیقی الهی شعرلر در (ص ۸۴-۸۶، ۹۱-۹۳). پروفسور «س. ی. مالوف» طرفندن یازیلان مقدمه ده باشلی باشنه بر اثر عد اولونا بیلیر. بومقدمه ده، شامانیزمه عاڭد شیمدی به قدر روس ادبیاتنده موجودا اثرلر حقنده کتابیات معلوماتندن

[۱] آلتای شامانلغنه داثر ویریلن کتابیات معلوماتنه کوره، «أرلیک» شرفنه یاپیلان مراسم حقنده «ویریتسکی» نک «طومسکی پیارخیالی ویدومستی» مجموعه سنده [۱۸۸۶ سنه سنده، ۲۲ نومرو، ص ۱-۱۲] بر مقاله سی اولدیغنی [پروفسور سه رکی مالوفه کوره «مفصل معلومات»، مقدمه، ص ۷۱] بیلورزه. مع التأسف بومجموعه بی روسیه نک خارجنده دکل، حتی داخلنده بیه بولق بوکون پک مشکدر. ۱۹۱۹ سنه سنده بومجموعه بی. احتمال که کتبخانه لک پک قاریشیق زمانلری اولدیغندن - حتی «موسقووا» ده کی «رومیانوف» موزه سی کتبخانه سنده بیه بولاماشدم.

ماعداء، بومهم موضوعك روس عالملى طرفندن تدقیق تاریخنه داثر وریلن مفصل ایضاحات ده بالخاصه مهمدر. خلاصه، «آنوخین» واونك بویکی اثریله، «شورالر اتحادی علوم آفاده میسی» تورکیات ساحه سنده، علم دنیا سنه یکی بر عالم ویکی بر اثر قازاندرمش اولویور .

عبدالقادر

برفسور قوزمیں : ضافاسر . — «مینوسینسك» ولایتی حقنده تاریخی، اتنوگرافی و اقتصادی برساله ؛ روسیه ؛ «ایر قوتق ولایتی علم خادملى» نشر یاتندن ؛ ۱۹۲۵ ؛ اوافق جمده ، جلد ۱ ، صفحه ۱۸۵ ، سهرى ۴ .

اوافق بر مقدمه ایله باشلايان بواثر، مؤلفنك تسمیه ایتدیکی وجهله «خاقاس» یعنی «قیرغیز» لرك تابدايت تاریخندن جهان حربی عرفه سنه قدر کچیرمش اولدقلى تاریخى و اتنوگرافی حیاتلى حقنده مختصر فقط مفید معلوماتی احتوا ایتمکده در. مؤلف، مقدمه سنده، «خاقاس» تورک لرینك یاشادقلى «مینوسینسك» ولایتی داخلنده کی محلی تورک قوملرینه تاریخی سریع بر نظر عطف ایدهرک ، اختصاراً نقل ایتدی کمز فکری در میان ایدیور :

«مینوسینسك» (سیریا) ، «آلتای» و «اورانخای» ولایتلى اهاالیسی، هیچ «آلتیک» قومی، عنوانه مالک اولمده دن، اصللى اعتباریله تورکره منسوب، برحق قبیللرله منقسم در. ادبیات تاریخیه ده بونلر بر قسمنه «مینوسینسك تاتارلى» ، «آباقان تورکلى» ، دیگر بر قسمنه ایسه «قالموق» تله ووت ، اورانخایلىر ناملى آلتنده تصادف ایدمکده در. طبیعى، بو مختلف اسم و عنوانلر غیر طبیعى و صنعی اولارق کندی معناسنى محافظه ایدمه مش، و موخر آتامیله باشقا بر عنوانه منقلب اولمشدر. مثلاً «آلتای» محلی اهاالیسی «قالموق» عنوانی آلدینی کبی، «مینوسینسك تاتارلى» دخی دیگر اوراده تمکن ایدن و مختلف عنوان تحتنده یاشایان «تاتارلر» له امتزاج ایتمه یهرک ، بواسم آلتنده یاشامشدر. بونلر، عمومیتله ظن ایدیلدیکنه کوره، «یرماق» [۱] سفرلرندن صوکر، «عمومى تاتار» هیئت مجموعه سندن تمامیه آریلار، تخصیصاً «مینوسینسك تاتارلى» عنوانی محافظه ایتمشدر .

فقط، مؤخر، بونلر آراسنده ملی جریانك باش کوسترمه سی ایله، «مینوسینسك» تاتارلرینك منورلى وایلىر کئلری، اسکی قدیم تاریخلى تحری و چین منابعنه ده استناد ایدهرک، و قتیله «خاقاس»

[۱] «یرماق» ، و قتیله سیریایی فتح ایدن برروس قازاق در .